

**LEVANT-İÇ ANADOLU ARASINDAKİ PREHİSTORİK
BAĞLANTILARDA AMİK-MARAŞ ÇÖKÜNTÜ
ALANININ ÖNEMİ
(Yeni Buluntular Işığında Amik-Maraş Çöküntü Alanının
Levant-İç Anadolu Arasındaki
Prehistorik Bağlantılara Katkıları)**

Cevdet Merih EREK*

Özet

Bu makalede Anadolu ile Levant Koridoru arasındaki prehistorik dönem ilişkileri yeni bulgular ışığında değerlendirilmiştir. Levant Koridorunun kuzey ucunda saptanan bulgularla, insanın kültürel yayılım perspektifi ortaya konulmuştur. Bu perspektif içinde Kahramanmaraş ili Paleolitik araştırmalarının sonuçları önem taşımaktadır. Özellikle Direkli, Orta ve Yağlak mağaraları buluntuları Levant-Amik-Maraş çizgisindeki endüstriyel ve kültürel etkileşimleri yansıtmaktadır. Epi-Paleolitik ve Üst Paleolitik buluntuların fark edilebilir oranda olması Levant Koridorunun kuzey ucunu Kahramanmaraş'a dayamaya olanak vermiştir. Hatay'da Amik Ovası ve Samandağ-Üçağızlı Mağarası buluntuları Levant'tan Anadolu'ya Gaziantep-Adıyaman Çöküntü Alanı ve/veya İslahiye-Maraş Havzası yoluyla Paleolitik kültürlerin geçişini göstermektedir. Hatay ve Kahramanmaraş'ın ekolojik bir niş olması da Prehistorik kültürlerin bu alanlarda gelişmesine olanak vermiştir. Nasıl ki Dicle ve Fırat Havzası çok sayıda arkeolojik yerleşim yerinin bulunmasına olanak verecek yapıda ve ekolojik niteliklere sahipse, söz konusu bölgeler de prehistorik arkeoloji açısından son derece önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Direkli Mağara, Orta Mağara, Maraş Havzası, Epi-Paleolitik, Üst Paleolitik, Orta Paleolitik.

---

* Yrd. Doç. Dr. Cevdet Merih Ereğ, Gazi Üniversitesi, Teknikokullar Kampüsü, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Beşevler Ankara - TÜRKİYE.

Abstract

The Prehistoric Connections between Levant-Central Anatolia by the Light of new Findings on Amuq-Maraş Depression

The relations of prehistoric times between Levant Corridor and Anatolia have been realized to light of new inventions in this article. The perspective of cultural distribution of man has been realized with proved findings in north end of Levant where Kahramanmaraş is. In this perspective, the results of Paleolithic investigations of Kahramanmaraş have important. Especially, evidences of Direkli, Orta and Yağlak caves are reflected to industrial and cultural interactions on Levant-Amuq-Maraş line. Because of noticeable ratio of inventions belonging to Epi-Paleolithic and Upper Paleolithic Periods had been facilitated to support Kahramanmaraş on the north end of Levant. The Paleolithic findings of Amuq Plain and Üçağızlı Cave-Samandağ in Hatay are shown that it's transferred Paleolithic cultures from Levant to Anatolia by a ways of Gaziantep and Adıyaman subsidence area and/or İslahiye-Maraş Basin. It is also being ecological niche of Hatay and Kahramanmaraş had facilitated to development of prehistoric cultures in that era. However, structures of Dicle and Fırat Basins have great deals of prehistoric settlements are facilitated to find, it is also extremely important for prehistoric archaeology in above mentioned area.

Keywords: Direkli Cave, Orta Cave, Yağlak Cave, Maraş Basin, Epi-Paleolithic, Upper Paleolithic, Middle Paleolithic.

Giriş

Levant, Akdeniz'in doğu kıyıları ile bu kıyıya hemen hemen paralel olan bir dağ silsilesinin ard bölgesini kapsayan coğrafik bölgedir. Bu bölge kısaca "Levant Koridoru" olarak da tanımlanır. Bu koridorun güney ucunu Süveyş Kanalı'nın doğusu, kuzey ucunu ise Kahramanmaraş oluşturmaktadır (Fig 1¹). Süveyş Kanalı'nın doğusu yarı kurak iklime sahipken, Kahramanmaraş kısmen Akdeniz kısmen de karasal iklim özellikleri gösterir. Ancak Levant Koridoru'nun kıyı çizgisi ile iç bölgeleri arasında da bazı iklimsel ve buna bağlı olarak da Paleolitik kültürler arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Levant koridorundaki bu değişikliklerin ana sebebi koridorun oluşmasındaki jeolojik etmenlerdir. Bu etmenleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Anadolu Levhası ve Arabistan Levhasının çarpışması sonucunda oluşan sınırın hemen güneyinde oluşan Kahramanmaraş Havzası hem jeolojik hem de jeomorfolojik yönden dikkat çekicidir. Zagros-Bitlis kenet kuşa-

---

¹ National Geographic 2002'den geliştirilmiştir.

ğının güneyinde oluşan havza, kuzeydeki orojenik kuşağa ait birimlerin güneyindeki Arap Levhası üzerine, Üst Kratesea sonrasında zaman zaman bindirmesiyle oluşmuştur².

Yukarıda söz konusu edilen çarpışmanın sonucunda Türkiye tektoniğinde önemli yere sahip olan ve havza içerisinden de geçen Doğu Anadolu Fayı ile bunu takip eden Lut Gölü Fay zonları oluşmuştur. Bu zonun devamındaki faylar Güney Afrika'ya kadar devam etmektedir. Birbirini takip eden bu fay hatları (Fig 1³) ve faylarla bağlantılı bu hat üzerindeki diğer jeomorfolojik yapılar, insanlık tarihini başlangıcından itibaren etkilemiş ve şekillenmesine sebep olmuştur.

İnsanlık tarihiyle ilgili olarak köken tartışmaları içerisinde öne çıkan Homo Erectus'un Afrika beşiğinden çıkıp bu fay zonlarını takip ederek Levant Koridoru yolu ile Amik üzerinden Anadolu-Orta Asya, Anadolu-Kafkaslar ve Anadolu-Balkanlar yönünde hareket ettiği teorisi, söz konusu koridor üzerinde saptanan istasyonlardaki delillerle her geçen gün kuvvetlenmektedir (Fig. 2⁴).

Bölgenin önemini vurgulamak için Anadolu ve çevre bölgelerde yapılan araştırmalarda saptanan buluntu yerlerine bir bütün olarak bakılmıştır. Bunlara örnek olarak Andrew Garrad'ın 1995 yılında yapmış olduğu yüzey araştırmasını gösterebiliriz. Bu çalışmada Kuzey Suriye, İsrail, Ürdün ve Gürcistan tip sit istasyonlarının yanı sıra Antalya'daki Karain ve Öküzini mağaraları bulguları da ele alınmıştır⁵. Garrard aynı çalışmasında Levant Rift Vadisinin Türkiye'deki devamı olarak Antakya ve Kahramanmaraş arasındaki yüksek oranda yağış alan koridor alanını tanımlamaktadır⁶. Söz konusu koridorda yer alan Sakçagözü ve çevresi, Alt Paleolitik Dönemden Erken Neolitik Döneme kadar buluntular vermiştir. Ayrıca Hatay'ın Samandağ İlçesi, Mağaracık Köyündeki Üçağızlı Mağarasının belirli tabakaları da Seteve Khun tarafından Levant Ahmariyan Kültürü ile karşılaştırılmış ve bu kültürle örtüştürülmüştür⁷. Bununla birlikte Khun, anatomik

² Korkmaz 2001.

³ Haritada gösterilmiş olan fay hatları, MTA'nın resmi web sitesinde yayınlanmış olan "1/2.000.000 ölçekli Türkiye Diri Fay Haritası"ndan alınan veriler doğrultusunda çizilmiştir (www.mta.gov.tr/mta_web/dirifay.asp).

⁴ Lewin 1998, 90.

⁵ Garrard 1997, 313.

⁶ Garrard 1997, 314.

⁷ Khun 2004, 275.

ve davranışsal olarak modern insanın kökenini tek bir Afrika orijinine bağlayan senaryoyu destekleyen araştırmacıların bir buluntu topluluğunu (ya da bir fosili) ya modern ya da arkaik olarak değerlendirdiklerini fakat bir geçiş evresinden bahsetmediklerini belirtirken “geçiş” evrelerinin de olabileceğini ve Ahmariyen kültürünün de bir geçiş kültürü olduğunu, Levant bölgesi üzerindeki yerleşim yerleri buluntularıyla ortaya koymuştur⁸.

Kıyasal Levant’ın Anadolu ayağındaki Paleolitik istasyonu Üçağzlı Mağarasından kuzeye doğru gidildikçe Amik Ovası ve bu ovaya açılan vadilerdeki buluntular ile karşılaşmaktadır. Şevket Aziz Kansu⁹ ve Muzaffer Şenyürek¹⁰ tarafından Hatay’da yapılan araştırmalarda Üst Acheuléen’le nitelendirilmiş iki yüzeyli aletler (el baltaları) bulunmuştur. 1998 yılında ise Işın Yalçınkaya¹¹ ve ekibi Hatay’da gerçekleştirdiği yüzey araştırması sonucunda Paleolitik Çağın alt, orta ve üst evlerine ilişkin buluntu yerleri saptamışlardır. Bununla beraber Batı Toroslar’daki Epi-Paleolitik yerleşim yerlerinin izlerine rastlanmamış olduğu kaydedilmiştir. 2002 yılında Amik Vadisi Bölgesel Projesi çerçevesinde Aslıhan Yener adına araştırma başkan vekilliğini Cevdet Merih Erek’in yürüttüğü yüzey araştırmasında, ovada ve ovaya açılan vadilerde Orta Paleolitik döneme bağlanan yontmataş buluntulara rastlanılmıştır. Bu buluntular (Fig. 3) tipolojik olarak Toros-Zagros’un, özellikle de Karain’in Orta Paleolitik endüstrilerine benzerlik göstermektedir.

Levant ve Orta Anadolu bağlantılarında Alt ve Orta Paleolitik kültürel dönemleri için çok önemli istasyonların varlığı bilinmektedir. Bunlardan biri İsrail’de Orta Ürdün Vadisinde bulunan Ubeidia Formasyonu, diğeri Niğde-Kaletepe Atölye alanı ve bir diğeri de yine İsrail’deki Gesher Benat Yacov’dur. Kaletepe kazılarını gerçekleştiren Nur Balkan-Atlı Kaletepe’nin İç Anadolu ve Yakınoğu hakkında yeni bilgiler vereceğine dikkat çekmekte ve Kaletepe’nin V. Tabakasıyla Gesher Benat Yacov’un buluntularının sadece nacaklar açısından benzerlik taşıdığını bildirmektedir¹². Ubeidia ise İsrail ve Güney-Batı Asya’nın bilinen Alt ve Orta Paleolitik verilerini kökten değiştirmiş ve ele geçen arkeolojik ve paleontolojik delilleri ile Afrika ve Asya arasında biotik ara değişimlerin varlığı hakkında önemli bilgiler vermiştir¹³.

⁸ Khun 2003, 61.

⁹ Kansu 1945.

¹⁰ Şenyürek 1961, 204-205.

¹¹ Yalçınkaya ve diğ. 2000.

¹² Balkan-Atlı ve diğ. 2007, 132.

¹³ Stekelis 1966; Shea – Bar-Yosef 1999, 5-20.

Orta Anadolu ve Levant koridoru arasında bir niş gibi duran Amik Ovasından kuzeye ilerlendiğinde Paleolitik istasyonlar sanki kaybolmaktadır. Paleolitiğe ilişkin izleri Hatay'ın kuzeydoğusunda kalan ve eski araştırmalarla zengin olduğu bilinen Gaziantep ve çevresinde Angela Minzoni Deroche tarafından 1986'da gerçekleştirilen araştırmalarda¹⁴ saptanan buluntularla yeniden görmekteyiz. Deroche, bölgede saptadığı çok sayıda Orta ve Alt Paleolitiğe ilişkin buluntular hakkında detaylı bilgi vermemekle birlikte bölgenin Paleolitik kültürler açısından yüksek potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir.

Paleolitiğe ilişkin daha kuzeydeki deliller Adıyaman Samsat-Şehremuz Tepesi ve çevresinde karşımıza çıkmaktadır. Işın Yalçınkaya 1982 yılında bölgede gerçekleştirdiği araştırmalarda¹⁵ Alt ve Orta Paleolitiğin bölgede çok zengin olduğunu saptamıştır.

Levant'ın güneyinden başlayan Alt, Orta ve Üst Paleolitik dönemlerin verilerinin yoğunluğunu günümüze kadar yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde Levant'ın Anadolu'daki kuzey bitimi üzerinde izlerini görmemekteyiz. Bu durum Geç Paleolitik Dönem için kendini daha çok hissettirmektedir. Kuzeye doğru bu izler kesiliyorsa acaba Levant'ın Geç Paleolitiğine ilişkin kültürel ilişkilendirmeleri farklı bölgelerde mi aramak gerekir?

Bu çerçevede Harun Taşkiran¹⁶ ve ekibi tarafından Güneydoğu Anadolu'da, ODTÜ-TAÇDAM projesi çerçevesinde 1999 yılından itibaren gerçekleştirilen yüzey araştırmalarına bakmak gerekmektedir. Harun Taşkiran Güneydoğu Anadolu'da gerçekleştirdiği araştırmalarının sonucunda Alt ve Orta Paleolitik ağırlıklı kültürel buluntuların yoğunluğuna dikkat çekmiş ve Rosenberg¹⁷'in 1990 yılında gerçekleştirdiği araştırmalarda saptadığı Epi-Paleolitik iskanların dışında herhangi bir Geç Paleolitik yerleşim yerine rastlamadığını da belirtmiştir. Bu durumun sebebini de geç dönem Paleolitik araştırmalarının sonuçları çerçevesinde Paleolitiğin geç evrelerine ilişkin yerleşimlerin açık havadan çok mağara ve/veya kayaaltı sığınaklarında yaşanmış olmasıyla açıklamıştır¹⁸.

¹⁴ Deroche 1988.

¹⁵ Yalçınkaya 1984.

¹⁶ Taşkiran – Kartal 2003.

¹⁷ Rosenberg 1992, 448-449.

¹⁸ Taşkiran – Kartal 2004.

Sonuç olarak Levant Koridorunun en kuzeyine ilişkin Paleolitik kültürler hakkında bildiklerimiz, İ.Kılıç Kökten¹⁹ tarafından 1958-1960 yılları arasında Kahramanmaraş'ta ve yine Elizabeth Carter²⁰ tarafından aynı ilde gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmaları sonuçlarıyla sınırlı kalmıştır. Kılıç Kökten Yağlak, Direkli, Orta ve 1 Nolu mağaralarda gerçekleştirdiği kazılar sonucunda mikrolitikli Aurignacien olarak tanımladığı geç dönem Üst Paleolitiğinin varlığını bildirmektedir. Elizabeth Carter ise 1997'de gerçekleştirdiği son Kahramanmaraş yüzey araştırmasında Alt Paleolitikle ilgili bir açık hava istasyonundan bahsetmekte ve bu istasyonu Acheuléen'e bağlamaktadır.

Neden Levant koridoru insanlık tarihi açısından bu kadar önemli? Bu soru gerçekte insanın doğal davranımlarının bir sonucunun tarihe yansımalarıdır. Yukarıda jeomorfolojik açıdan açıklanan bölgenin nitelikleri içinde fay kırıklarından bahsedilmişti. Bu fay kırıkları tektonik ve volkanik şekillenmelerin sonucu ve sebebi sayılabilir. Fay kırılmaları ve volkanizma sonucu yapılan bölgede ekolojik ve jeolojik ortam canlı yaşamına son derece elverişli alanlar yaratmaktadır. Buna örnek olarak Orta Anadolu Bölgesi de verilebilir. Bolkarlar ve Aladağların kuzeybatısı ve Tuz Gölünün çevresi bu tip berekete sahip bir bölgedir. Bölgede Ecemiş Fayı, Gümüşkent Fayı ve Tuz Gölü Fayı ve bunlarla birlikte Hasan Dağ, Göllü Dağ, Demir Kazık Dağı, Melendiz Dağı gibi volkanik dağlar yer almaktadır (Fig 1). Zengin yer altı sularının volkanizma ve fay kırıkları ile yer üstüne çıkması ve hammadde kaynaklarının insan yaşamına uygun ve kolay ulaşılabilir olması, bölgede hemen hemen tüm arkeolojik dönemlerde kesintisiz iskanın gerçekleşmesine neden olmuştur.

Büyük oranda teknolojik değişimlerle tanınan prehistorik dönemler için hammadde alanlarının saptanması ve bu hammaddelerin bölgeler arasındaki taşınma durumları da önemli bilgiler vermektedir. Levant koridoru üzerinde Alt Paleolitikten itibaren alet yapımında kullanılan hammaddeler yumru halinde olmayan (tabular) çakmaktaşı, bazalt, andezit ve obsidiyen olmuştur. Çakmaktaşı Orta ve Üst Paleolitik Dönemlerde yoğun kullanılan hammaddedir. Ancak Üst Paleolitik ve Epi-Paleolitik dönemlerde obsidiyenden yapılmış yontmataş ürünler de ele geçmeye başlamıştır. Neolitikten itibaren obsidiyenin yoğun kullanımı artmıştır. Bu durumun sebebi tarımsal faaliyetlerdeki ve insanın besin elde etmedeki yeteneklerinin ve

¹⁹ Kökten 1960, 42-52.

²⁰ Carter 1994, 331-341; 1995, 289-305; Carter ve diğ. 1998, 569-576.

buna bağlı olarak da bölgeler arasındaki hareketliliğin artışı gösterilebilir. Orta Anadolu kökenli obsidiyenlerin Levant koridoru üzerindeki Huleh Gölü çevresinde kırk dörtten fazla Akeramik Neolitik yerleşim yerinde yontulmuş hammadde olarak bulunması, Orta Anadolu ile Levant arasındaki bu hareketliliğin en önemli göstergesidir.²¹

Hammadde delillerinden başka daha erken döneme ait Levant-Anadolu bağlantılarını ortaya koyan bulgular, Antalya-Öküzini Mağarasından ele geçmiştir. Levant bölgesi çalışmalarıyla tanınan Ofer Bar-Yosef bölgeler arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmiştir:

“Levant ve Anadolu Epi-Paleolitiği Holosen öncesi, Pleistosen sonuna denk düşmektedir. Levant Epi-Paleolitiği, Orta ve Güney Levant’taki sistematik kazı ve yüzey araştırmalarından dolayı iyi bilinmektedir. Levant’ın kuzeyi ise Toros yayının bir sınır olmasından dolayı iyi bilinmemektedir. Temelde Epi-Paleolitik, Levant Üst Paleolitik geleneğinin devamıdır. Bu gelenek dilgi/dilgicik endüstrisidir. Mikrolitlerin veya sırtlı dilgiciklerin yüksek miktarda artması, geometrik olmayan formların artması, M.Ö. 20-19.000 civarında olmuştur”²². Bar-Yosef bu tarihlerde Kebara’nın varlığı ile bilinen karakteristik tiplerin oluşmamasından dolayı bu dönemi Geç Ahmarian olarak adlandırmayı doğru bulmaktadır. Söz konusu tarihleri veren sit alanlarında mikrolitlerin biçimlerinin farklı olmakla birlikte, ait oldukları alet topluluklarındaki kompozisyonlarının stepik ve kıyısız coğrafyaya ait bir bant üzerinde geliştiğini belirtmiştir²³. Bar-Yosef, Levant’tan çok daha büyük bir alan olan ve Anadolu ile jeomorfolojik bağlantısı olan Zagros silsilesinin Geç Paleolitik veya Epi-Paleolitik dönemleri hakkında bilgilerin parçalı olduğunu, bununla birlikte Levant Üst Paleolitiği’nin ise daha iyi bilindiğini belirtmiştir. Buna karşılık Levant ile Zagros arasındaki farklılıkları da kriterler çerçevesinde şu şekilde ortaya koymuştur:

1. Mikroburin tekniğinin devamsız ya da tesadüfi olması,
2. Geometrik grupta üçgenler e eğilimin baskın olması,
3. Aynı zamanda Zarzi uçları olarak bilinen omuzlu uçların seyrek olarak varlığı²⁴

²¹ Perlman – Yellin 1980, 84.

²² Bar-Yosef 1998, 501-502.

²³ Bar-Yosef 1998, 502.

²⁴ Bar-Yosef 1998, 503.

Levant'la Anadolu arasındaki Üst Paleolitik kültürlerin bu farklılıklarını ortaya koyduktan sonra, Anadolu Geç Paleolitik kültürlerine ilişkin verilerin ele geçtiği önemli istasyonlar olan Öküzini ve Karain B'deki M.Ö.18.000-8.500 tarihleri arasındaki yontmataş endüstrisindeki durumu ise şu şekilde özetlemiştir:

“Karain B’de ilk kez ortaya çıkan geometrik mikrolitler, Öküzini’nin VII. Ünitesinde çok sayıda ele geçmiş ve kesin olarak tanımlanmıştır. Ana geometrik tipler ise üçgenler, yarımaylar ve yamuklardır. Mikroburin tekniğinin sistematik olarak kullanıldığına ilişkin deliller saptanmamıştır. Bu genel görüntüsü nedeniyle Öküzini Mağarası, Levant Natufian’ından çok Zarzian topluluklarına daha yakındır. Tabakalar IV, III ve II’nin toplulukları arasındaki herhangi bir tekno-tipolojik karşılaştırma ile desteklenen bu gözlem, kabaca Natufian endüstrisi ile çağdaştır. Diğer bir farklı özellik ise Zagros topluluklarında kısa ve tırnak biçimli önkazıyıcıların baskın görüntüsüdür. Kazıyıcıların boyutu, yeniden şekillendirme sırasında azalırken, radyolarit yumrularının boyutlarına göre davranılmış olmalıdır. Bununla birlikte, Natufian’la karşılaştırdığımızda, mikro burin tekniğinden kaçınılması kültürel tercihleri ya da teknik geleneğin korunmasını gösterir ve kullanılan hammaddenin cinsine dayandırılmaz”²⁵.

Bar-Yosef’in yukarıdaki değerlendirmelerinden elde edilen iki temel sonuç bulunmaktadır:

1. Levant koridoru ile Anadolu arasındaki bağıntıları ortaya koymada yeterli veri olmadığı,
2. Levant ile Anadolu arasındaki çağdaş periyotların bazı açılardan daha geç (Natufian) dönemlerle paralellığe sahip olduğudur.

Ancak elimizde Erken Üst Paleolitik açısından Levant’la kültürel bir benzerlik gösteren Üçağızlı Mağarası bulunmaktadır. İşte bu noktadan daha kuzeye doğru bir kültürel yayılımın ya da Anadolu Geç Paleolitigi ve Epi-Paleolitik kültürlerinin izlerini aramada, Kahramanmaraş ili coğrafyası oldukça ön plana çıkar. 2006 yılında gerçekleştirilmiş olan yüzey araştırmasından elde ettiğimiz sonuçlar²⁶, yukarıda söz konusu ettiğimiz kültürel yayılımın saptanmasına ve Anadolu-Levant karşılaştırmalarını yapmaya ilişkin önemli veriler sağlamıştır.

²⁵ Bar-Yosef 1998, 504.

²⁶ 2006 yılında başlatılan Kahramanmaraş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Projesi Dr. Cevdet Merih EreK tarafından yürütülmektedir.

Araştırma sahası olarak, Kahramanmaraş Merkez ilçeye bağlı, Kahramanmaraş-Kayseri yolunun yaklaşık 60'ıncı kilometresinde bulunan Tekir Beldesi merkez olmak üzere, Suçatı mevkiinden başlayan ve Püren geçidine kadar devam eden ve "Tekir Vadisi" olarak adlandırılmış bölge seçilmiştir (Fig.4). Bu vadiye Levant ile Anadolu arasındaki en erken dönem kültürel benzerlikleri ve bölgeler arası bağlantıları verebilecek bulgular iki alanda saptanmıştır. Bu bölgeler şunlardır:

1. Şahinkayası-Kanlıçınar Mezrası
2. Yukarı ve Aşağı Döngel Köyleri

Bu alanlarda saptanan Paleolitik deliller ve Levant bağlantıları konusunda sırasıyla şunları söylemek mümkündür:

1. Şahinkayası-Kanlıçınar Mezrası:

Şahinkayası-Kanlıçınar Mezrası Kahramanmaraş İl Merkezinin 52km. kuzeybatısında ve Güney Anadolu Bindirme Kuşağı'nın hemen kuzeybatısında. Şahinkayası-Kanlıçınar Mezrası, Suçatı mevkiinin Karasal Miosen kayaçlarının ardındaki bölgede bulunan Üst Kratase dönem oluşumlarıyla yükselmiş bir coğrafyadır. Bu bölge tam bir bindirme kuşağı özellikleri göstermektedir. Ne Karasal Miosen'in kayaç yapılarını ne de Kratase'nin kayaç yapılarını sürekli takip etmek mümkündür (Fig. 5). Bu nedenle bölge mağara ve kayaaltı sığınakları bakımından fakirdir. Fakat Paleolitik ve devamındaki Epi-Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik dönemlerde sıklıkla kullanılan çakmaktaşı (Fig.6) ve serpantin (Fig.7) yatakları oldukça zengindir. Çakmaktaşının bir türü olan Kalsedon Çakmaktaşı da Şahinkayası'nda Koyuntepe'de ele geçmiştir (Fig. 8). Yontmataş endüstrilerinde kullanılan bu çakmaktaşları ne yazık ki Tekir Vadisinde saptanmış olduğumuz prehistorik iskanların hiç birinde kullanılmış hammadde değildir. Bölgenin prehistorik yerleşimcileri alet yapımında kullandıkları hammaddenin kaynağını farklı bölgelerde aramış olmalıdır. Bu da Tekir Vadisinde bir yontmataş endüstrinin üretimi açısından bir hareketliliği işaret etmektedir. Bu durumu kanıtlayan bir diğer örnek Kanlıçınar Mezrası'nın 700 metre kuzeydoğusunda bulunan Karaasmalık Mevkiinde bulunmuş obsidiyen bir yongadır (Fig.9). Bölgeye en yakın volkanik dağ Erciyes'tir. Fakat en geç patlamasında (günümüzden 83.000 yıl önce²⁷) bile obsidiyen

²⁷ www.googleearth.com Erciyes Dağı maddesi.

oluşturacak lav akıntısı püskürtmemiştir. Buna karşılık bölgeye en yakın bir diğer obsidiyen kaynağı Göllü Dağ'dır.

2. Yukarı ve Aşağı Döngel Köyleri:

Döngel Köyü, mağaraları ve şelaleleri ile ün yapmış bir köydür. Ancak arkeolojik öneme sahip olan mağaralar Yukarı Döngel Köyü civarındadır. Yukarı Döngel Köyü esas adıyla Döngel Obası, Aşağı Döngel Köyünün Güneydoğusunda bulunmaktadır. Aşağı Döngel Köyünden Yukarı Döngel Köyüne giden patika yolun solunda kalan derin vadinin kuzeybatı yüzünde çok sayıda irili ufaklı mağara ve kayaaltı sığınakları bulunmaktadır.

Vadinin güneybatı ucundaki **1 nolu kayaaltı sığınağı**nda (Fig. 10) Kalkolitik olabilecek bir seramik parçası dışında buluntuya rastlanılmamıştır. Bununla beraber kayaaltı sığınasının sağlam kalmış dolgusunun da bulunduğu gözlemlenmiştir. Fakat Paleolitikle ilişkilendirilebilecek bir buluntuya rastlanılmamıştır.

Vadiden yukarı doğru çıkıldığında 1 nolu kayaaltı sığınasının az ilerisinde **Orta Mağaraya** ulaşılmaktadır (Fig.11). Mağara kısa tip mağara olup ağız kısmı güneydoğuya bakmaktadır. Kökten tarafından açılmış sondaj kazı çukurunun geriye kalan izleriyle birlikte girişin sağ ve sol kenarlarında derin kaçak kazı çukurları saptanmıştır. Bu kaçak kazı çukurlarından dışarıya atılan ve mağaranın önündeki sekiden aşağıya doğru yayılmış dolgu toprağının içinden Orta Paleolitik karakterli yonga parçaları (Fig. 11:4-5-6) ile Üst Paleolitik karakterli yontmataş parçaları bulunmuştur (Fig. 11:1-2). Mağaranın iç kısmındaki nispeten korunmuş dolgu toprağının yüzeyinde geç dönemlere ait olabilecek seramik parçaları gözlemlenmiştir. Orta Mağaranın en önemli buluntusu ise obsidiyen bir dilgicik parçasıdır (Fig. 11:3). Niğde-Kayırlı obsidiyenlerin gibi yarı saydam ve siyahımsı gri bir renk göstermektedir. Bu da Orta Mağara'nın prehistorik dönemlerde Orta Anadolu ile bağlantılı olabileceğini akla getirebilir.

Vadinin kuzeydoğu istikametine gidildiğinde Orta Mağaradan sonra **Direkli Mağara** gelmektedir (Fig. 12). Direkli Mağara, Tekir Vadisinin prehistorik kronolojisini oluşturabilecek nitelikte bir mağara iskanıdır. Mağara, yanındaki köy evinin yazlık ağılı olarak kullanıldığından koruna gelmiş ve mağarada kaçak kazı yapılması söz konusu olmamıştır. En üstteki gübrelili toprak da ana dolguların tahribatını önlemiştir. Bununla birlikte Kökten tarafından açılmış sondaj kazı alanının izlerini de saptamak mümkün olmuştur.

Hatta mağaranın önünden aşağıya doğru akan dolgu toprağı hemen hemen hiç dağılmamıştır. Bu da mağaranın önemini arttırmaktadır. Yüzeyden toplamış olduğumuz dilgi ve dilgicik parçacıkları (Fig. 12:1-2-3), mağaranın kesinlikle Paleolitik Çağ'ın sonlarına ait olduğunu işaret etmektedir. Öyle ki, ele geçen yarım ay biçimli bir geometrik mikrolit (bkz. Fig.12:4) ve omurgalı bir profile sahip çekirdek tablası (Fig. 12:7) Direkli Mağarasının Öküzini ve Karain Mağaralarının Geç Üst Paleolitik ile Epi-Paleolitik ve Yakın Doğu'nun Geometrik Kebaran endüstrileri arasında paralellik kurmamıza olanak vermektedir. Kılıç Kökten de Direkli Mağara'sını mikrolitikli Aurignacien olarak nitelendirmiş ve yine Karain ve Öküzini Mağaralarının endüstrileriyle karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmalarında Öküzini, Karain ve Direkli Mağara'nın Aurignacien olarak nitelendirdiği mikrolitlerinin teknik bir üstünlüğe ve eskiliğe sahip olduğunu bildirmiştir²⁸. Levant ve Zagros-Toros sisteminin kesişim noktasının en önemli istasyonu sayılabilecek Direkli Mağarasında ele geçen bazı hayvan kemikleri (olasılıkla yabani koyun ve keçilere ait) üzerindeki kesme ve düzenleme izleri (bkz. Fig. 12:13), Paleolitiğin geç evrelerinin yoğun olarak yaşandığını göstermektedir.

Aşağı Döngel Köyü sınırları içinde kalan ve önemli arkeolojik dolguya sahip bir diğer mağara iskanı da **Yağlak Mağarası**dır. Yağlak, yine 1959-60 yıllarında Kılıç Kökten tarafından sondaj kazısı yapılarak bilim dünyasına tanıtılmış bir mağaradır. Direkli Mağaraya göre daha büyüktür ve daha erken döneme ait Paleolitik buluntular göstermektedir. Mağara son derece tahrip olmuştur. Çok sayıda kaçak kazı ile meydana gelmiş tahribat, mağaranın dolgularının tümüyle karışmasına yol açmıştır. Mağaranın girişinin sol tarafında açılmış kaçak kazı çukurundan mağaranın ortasına doğru atılmış olan toprağın üst kısmında obsidiyen bir dilgi parçası bulunmuştur (Fig. 13:3-4). Hammadde açısından Kanlıçınar Mezrasında ele geçen obsidiyenle (bkz. Fig. 9) büyük benzerlik göstermektedir. Bu obsidiyene birlikte çakmaktaşıdan yontulmuş dilgi proximalleri ve yonga parçaları bulunmuştur. Bunun yanı sıra yontma işleminde kullanılan vurgaçlar (Fig. 13:5) da mağaranın içinde ele geçmiştir. Bu genel görüntü bize Geç Üst Paleolitik dönemi anımsatmaktadır. Kaçak kazı çukurlarının kesitlerinde çok sayıda hayvan kemiği de görülmüştür. Bu kemiklerin bir çoğu koyun-keçi kemikleridir (Fig. 13:6). Öküzini Mağarasının ve Karain Mağarası B Gözü'nün üst dolgu yapısını gösteren bu veriler, Yağlak Mağarasının da önemli bir Geç Paleolitik istasyon olma niteliğini işaret etmektedir.

²⁸ Kökten 1961, 48.

Sonuç

Levant ve Anadolu arasındaki insanlık tarihinin en eski zamanlarına ait bilgiler yeni araştırma ve kazılar sonucunda her geçen gün netleşmektedir. Yukarıda söz konusu edilen bölgeler ve sit alanları arasındaki ilişkiler çerçevesinde edindiğimiz izlenimler, Levant koridorunu coğrafik konum ve kültürel gelişme açısından, şimdilik Fig.1’de sınırları çizilmiş alan içinde değerlendirmemize olanak vermektedir. Bu bağlamda Kahramanmaraş Bölgesi, Paleolitiğin geç evrelerinin delillerini sunması ve Levant’la olan olası ilişkilerin kurulması açısından önemli bir araştırma alanı niteliği taşımaktadır. Kısa süreli yapmış olduğumuz araştırma sonucunda hem hammadde hem de ele geçen yontmataş endüstri buluntuları açısından Geç Üst Paleolitik ve Epi-Paleolitik dönemlerin varlığının anlaşılması, Levant-Anadolu ve Anadolu-Zagros prehistoryası hakkında bölgenin önemli bir potansiyele sahip olduğunu düşündürmektedir. Gerçekleştirilmesi planlanan Direkli Mağarası ve diğer prehistorik iskanlardaki kazılar, şu anda izlerini saptadığımız sosyo-kültürel bağlantıların daha net bir şekilde ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Balkan-Atlı – Slimak – Khun – Açıkgöz 2007
Balkan-Atlı, N. – L. Slimak – S. Khun – F. Açıkgöz, “Kömürcü-Kaletepe Paleolitik Dönem Kazıları, 2005”, 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, Ankara, 125-140.
- Bar-Yosef 1998
Bar-Yosef, O., “Öküzini-Comparisons With The Levant”, *Préhistoire d’Anatolie, Gènes de Deux Mondes*, ERAUL 85, Liège, 501-507.
- Carter 1995
Carter, E., “Report on The Kahramanmaraş Archaeological Survey Project From 24.09.1993 to 11.11.1993”, *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 30 Mayıs-3 Haziran 1994, Ankara, 331-341.
- Carter 1996
Carter, E., “The Kahramanmaraş Archaeological Survey Project: A Preliminary Report on The 1994 Season”, *XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, I. Cilt, 29 Mayıs-2 Haziran, Ankara, 289-305.
- Carter – Eissenstat – Hill – Swartz 1999
Carter, E. – Ç. Eissenstat – C. Hill – L. Swartz, “The Kahramanmaraş Archaeological Project Survey 1997”, *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, II. Cilt, 25-29 Mayıs, Tarsus, 569-576.
- Deroche 1988
Deroche, A. M., “1986 Yılı Gaziantep Yöresi Paleolitik Araştırmaları”, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt II, Ankara, 275-295.
- Garrard 1997
Garrard, A., “Survey of Paleolithic and Aceramic Neolithic Sites in Sakçağözü Region (Gaziantep):1995 Field Season”, *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, I.Cilt, 27-31 Mayıs, 314-323, Ankara.
- Kansu 1945
Kansu, Ş.A., “Hatay’da (Antakya) Bulunan Üst Aşöleen (Micoque) ve Niğde-Nevşehir çevrelerinde Toplanan Levalloisien Aletler Hakkında Bir Not.- A Note on Implements of Upper Acheulian (Micoquian) Type From Hatay and Artifacts of Levalloisian Type From The Niğde Region”, *Bellekten*, Cilt IX, No:34, 293-298, Lev.LVIII-LXII.
- Korkmaz 2001
Korkmaz, H., Kahramanmaraş Havzası’nın Jeomorfolojisi, Kahramanmaraş İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, No:3, 77-95, Kahramanmaraş.
- Kökten 1963
Kökten, İ.K., “Die Stellung Von Karain Innerhalb Der turkischen Vorgeschichte”, *Anatolia VII*, 59-86.
- Kökten 1961
Kökten, İ.K., “Maraş ve Antalya Vilayetinde Süreli Dip Tarih Araştırmaları Hakkında Kısa Bir Rapor”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 11/1, Ankara, 40-44, Lev. XXXIV-XXXVII.
- Kökten 1960
Kökten, İ.K., “Anadolu Maraş Vilayetinde Tarihten Dip Tarihe Gidiş”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı X-1, Ankara, 42-52. Lev. XXXIX-XLVI.
- Khun 2004
Khun, S., “From Initial Upper Paleolithic to Ahmarian at Üçağızlı Cave, Turkey”, *Anthropologie XLII/3*, 275-288.
- Khun 2003
Khun, S., “In What Sense is The Levantine Initial Upper Paleolithic A “Transitional” Industry”, *The Chronology of The Aurignacian and of The Transitional Technocomplexes, Dating, Stratigraphies, Cultural Implications*, 61-69.

- Lewin 1998 Lewin, R., *Modern İnsanın Kökeni*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 62, Ankara.
- National Geographic Türkiye 2002
“Ek: Ortadoğu Haritası”, Ekim Sayısı, Doğu İletişim, İstanbul.
- Perlman – Yellin 1980
Perlman, I. – Yellin, J., “The Provenience of Obsidian From Neolithic Sites in Israel”, *Israel Exploration Journal*, Volume: 30, Numbers 1-2, Jerusalem, 83-88.
- Rosenberg 1992 Rosenberg, M., “The Batman River Archaeological Reconnaissance Survey, 1990”, *IX Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 27-31 Mayıs 1991, Çanakkale, 447-460.
- Shea – Bar-Yosef 1999 Shea, J.J. – Bar-Yosef, O., “The New Excavations from Lithic Assemblage: A Preliminar Report”, *Journal of The Israel Prehistoric Society* 28 (1999), Israel, 5-20.
- Stekelis 1966 Stekelis, M., *Archaeological Excavations at “Ubeidiya” 1960-1963*, The Israel Academy of Science and Humanities, Jerusalem.
- Şenyürek 1961 Şenyürek, M., “Altındere’nin Üst Achölyeen Endüstrisi”, *Belleten*, Vol.XXV. No:98, 149-161
- Taşkıran – Kartal 2003
Taşkıran, H. – M. Kartal, “2001 Yılı Iısu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması”, *20. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, 27-31 Mayıs 2002, Ankara, 191-202.
- Taşkıran – Kartal 2004
Taşkıran, H. – M. Kartal, “Iısu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları”, *21. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara, 295-304.
- Yalçınkaya 1984 Yalçınkaya, I., “Samsat-Şehremuz Tepesi Çevresi Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları”, *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 23-26 Mayıs, İstanbul, 13-20; 201-209.
- Yalçınkaya – Kösem – Atıcı – Özçelik – Erek – Kartal 2000
Yalçınkaya, I. – M.B. Kösem – A.L. Atıcı – K. Özçelik – C.M. Erek – M. Kartal, “1998 Yılı Yüzey Araştırmaları ve Hatay Paleolitiği”, *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2.Cilt, 24-28 Mayıs, Ankara, 163-174.

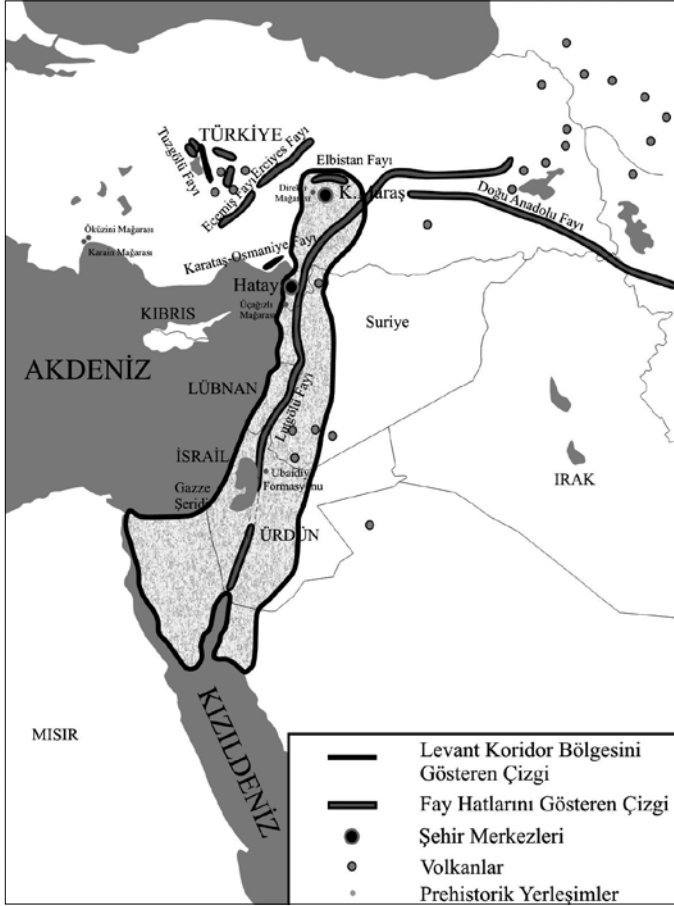

Fig. 1
Levant Koridoru
ve Anadolu fayları;
volkanik dağlar

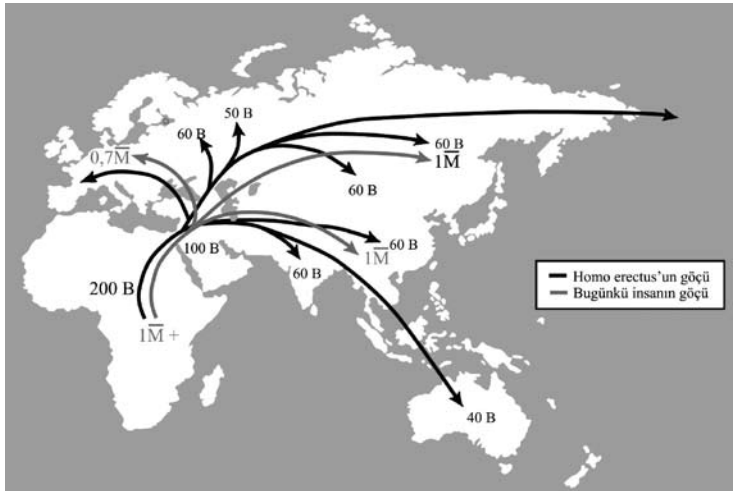

Fig. 2
Homo Erectus ve
Homo Sapiens'in
Afrika Beşiğinden
çıkarak göç ettiği
yönler

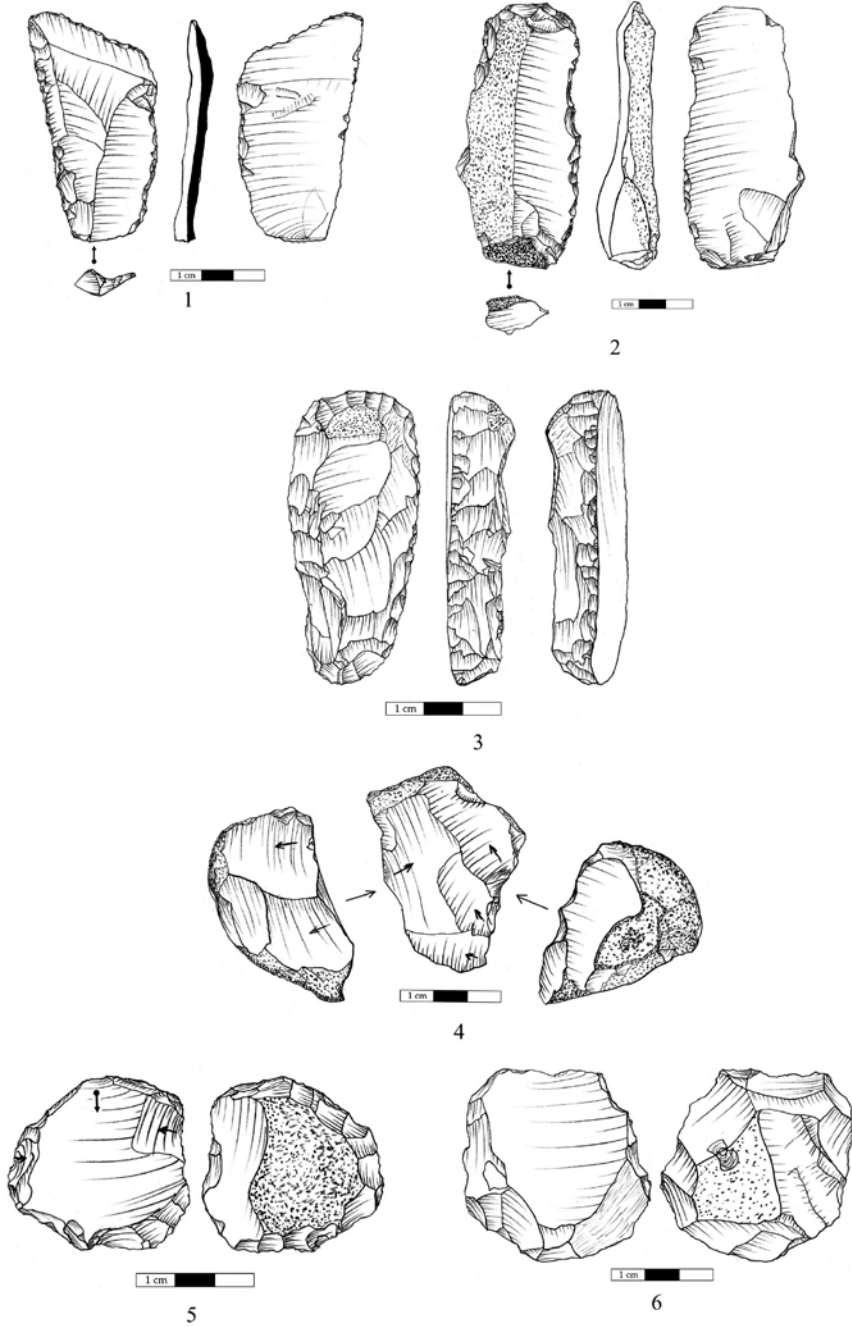

Fig. 3 Amik Ovası Orta Paleolitik Buluntuları: 1-2 Yöneşen Kenar Kazıyıcılar; 3-Ön kazıyıcı; 4-Şekilsiz Çekirdek, 5-6-Yongalı Levallois Çekirdek

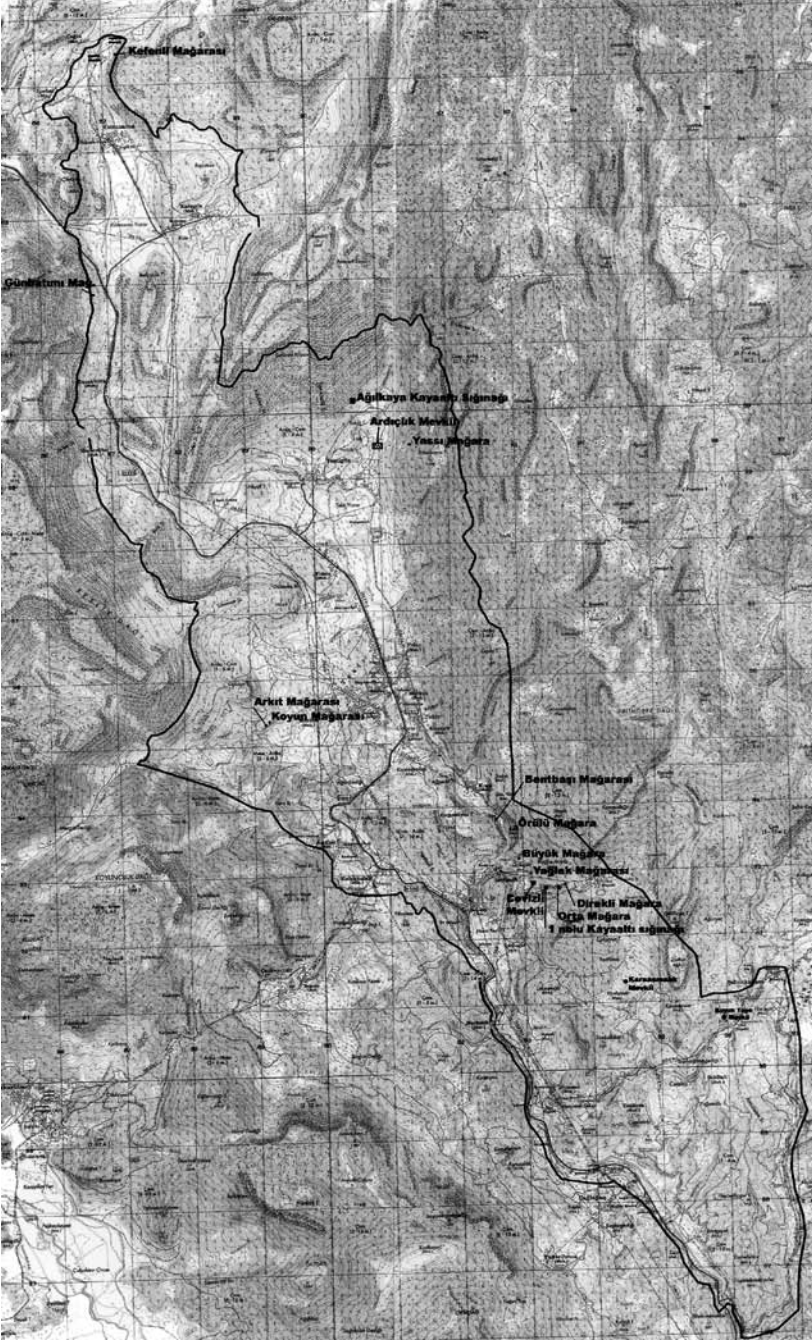

Fig. 4 2006 Yılı Kahramanmaraş İli ve İlçelerinde gerçekleştirilen araştırma sahası (Siyah çizgili alan)

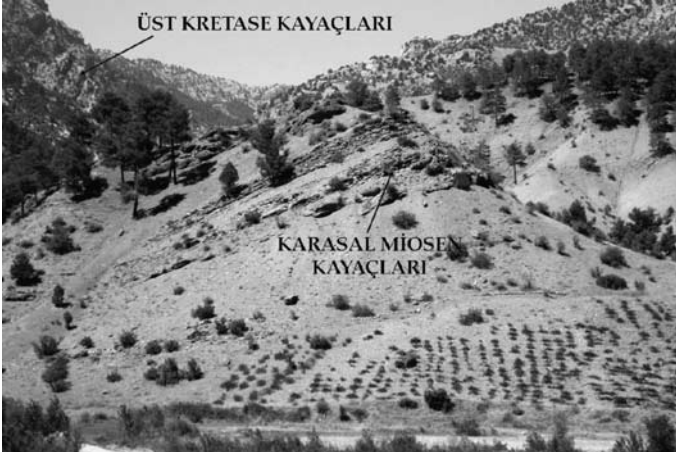

Fig. 5
Şahinkayası-
Kanlıçınar Mevkii
bölgesi Karasal
Miosen ve Üst
Kretase Kayaçları

Fig. 6
Kanlıçınar Mezrası
çakmaktaşı yatakları

Fig. 7
Kanlıçınar Mezrası
serpantin yatakları

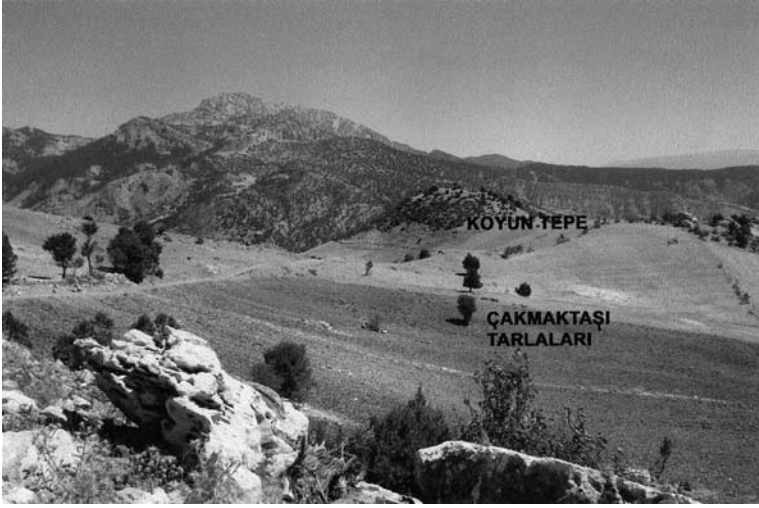

Fig. 8 Kanlıçınar Mevzii Koyun Tepe Mevkii

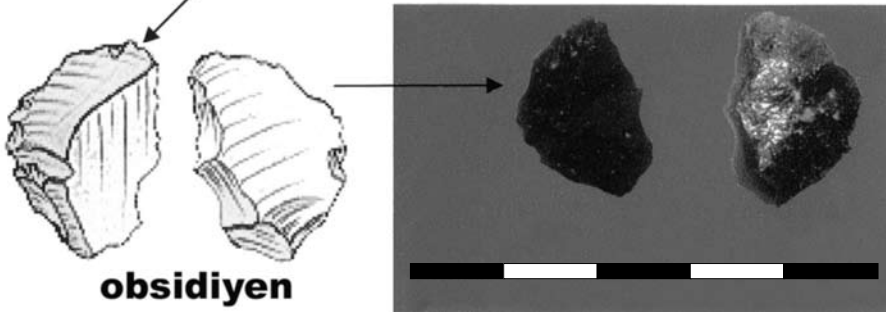

Fig. 9 Kanlıçınar Mevzii, Karaasmalık Mevkii ve obsidiyen üretim artığı

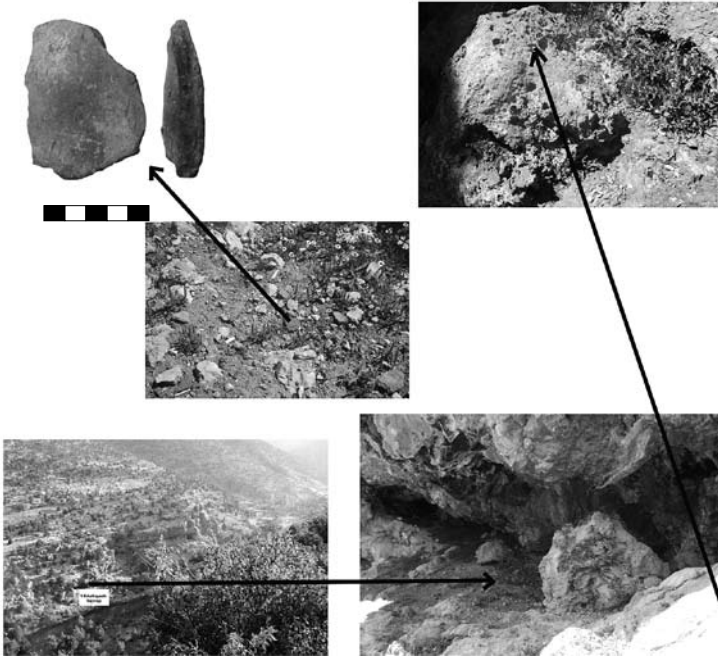

Fig. 10 Yukarı Döngel Vadisi 1 Nolu Kayaaltı Sığınağı (Kahramanmaraş-Tekir)

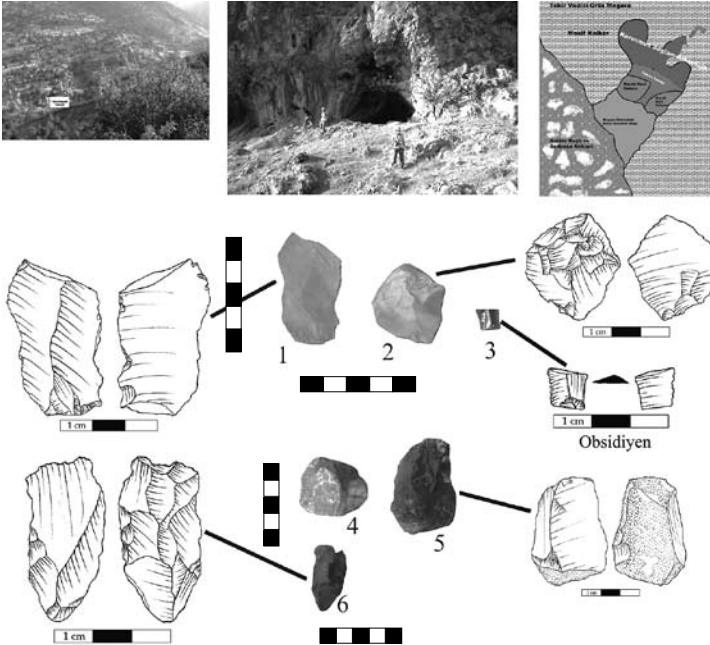

Fig. 11 Yukarı Döngel Vadisi Orta Mağara (Kahramanmaraş-Tekir)

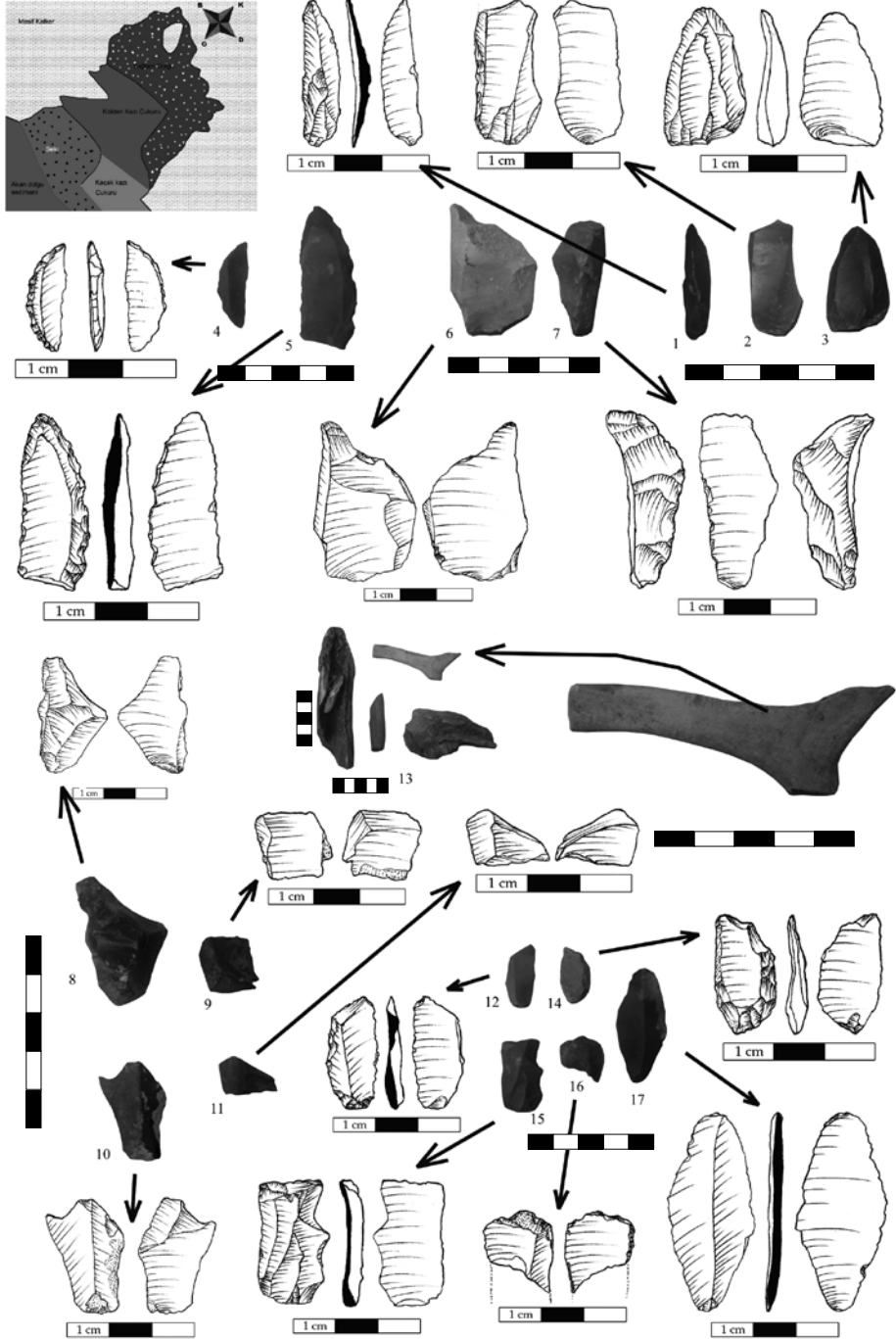

Fig. 12 Yukarı Döngel Vadisi Direkli Mağara Geç Üst Paleolitik buluntuları

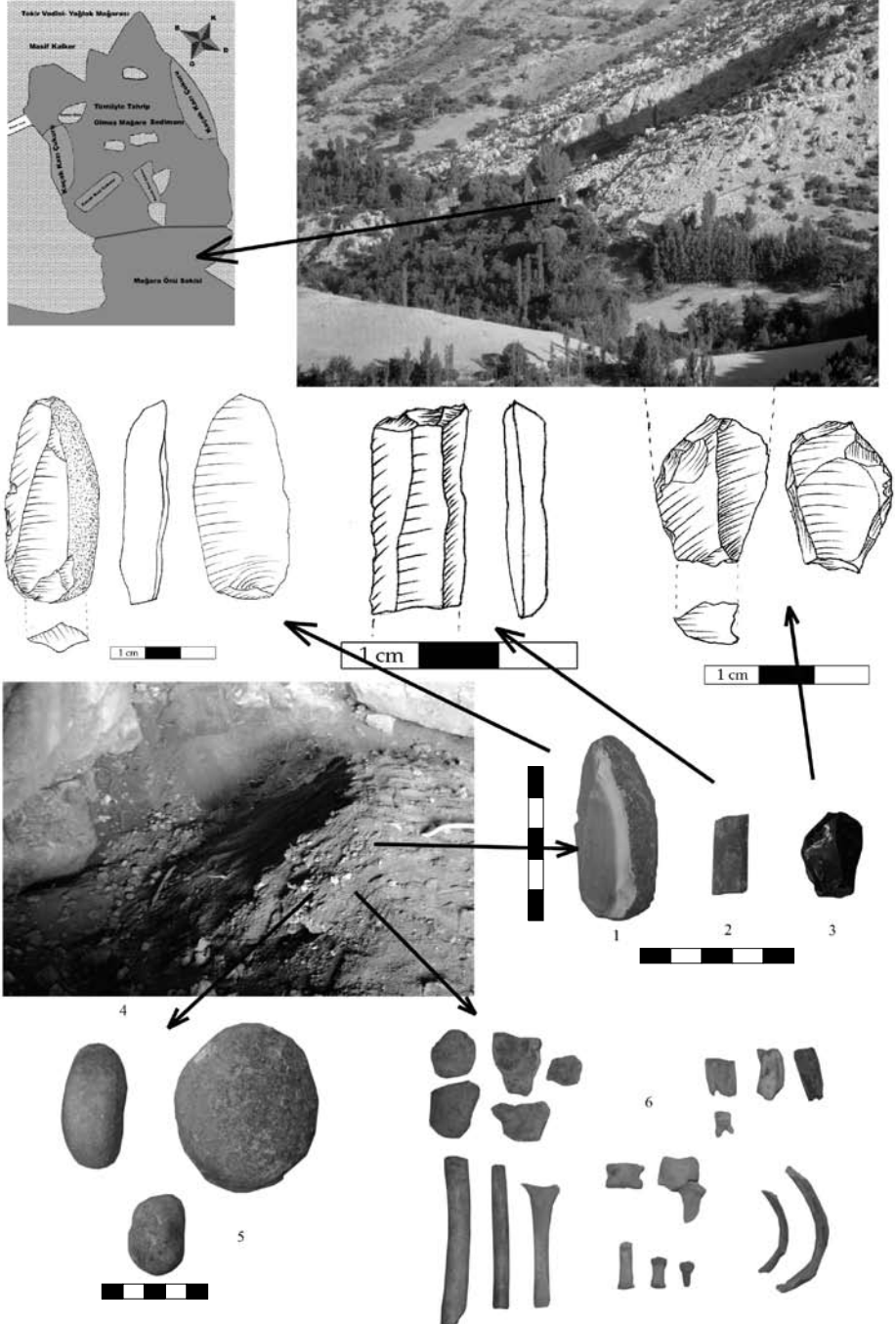

Fig. 13 Aşağı Döngel Köyü Yağlak Mağarası Orta-Üst Paleolitik buluntuları